

**Natalia Chorna, Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of Tourism and Hotel
and Restaurant Business**

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics
of State University of Trade and Economics
Vinnitsia, Ukraine*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-242-5-33>

ENVIRONMENTAL PROBLEMS OF TOURISM AND POSSIBILITIES OF SOLVING THEM

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИЗМУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Упродовж двох крайніх десятиліть індустрія туризму сформувалася та отримала визнання як найбільша у світі сфера діяльності з надання послуг. Так, у доковідному 2019 р. у сфері туризму був зайнятий кожен 10-ий працівник, сукупний галузевий дохід становив 8,8 млрд дол або 10,4% світового ВВП, а кількість міжнародних туристичних прибуттів сягнула рекордних 1,5 млрд (порівняно з 2018 р., приріст склав 4%).

Під впливом пандемії коронавірусу у 2020 р. галузь зазнала катастрофічних втрат: кількість міжнародних туристів зменшилася на 74%, втрати в експортних доходах склали 1,3 трлн. дол. США, а 100–120 млн. працівників галузі опинилися під загрозою звільнення.

Попри прогнози, згідно яких на цілковите відновлення туристичної галузі слід очікувати не раніше, ніж у 2024 р., вона залишається однією з ключових в обслуговуючому секторі світової економіки, а її вплив на низку суміжних галузей є доволі суттєвим.

На думку швейцарських дослідників, які використовують системний метод дослідження туризму, система «туризм» виникла та існує в рамках трьох взаємопов'язаних суперсистем, – «суспільство», «економіка», «природне середовище», – а її життєдіяльність напряму залежить від стійкості кожної із них. Що стосується впливу розвитку туризму на природне середовище, негативні його наслідки полягають у споживанні природних ресурсів, масштаб якого у центрах масового туризму набуває хижацького характеру, та руйнації природного середовища. Найбільшого навантаження, як відомо, зазнають курорти, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони, в яких здійсню-

ється інтенсивне використання вичерпних та невідновлювальних природних ресурсів. Стихійне та нераціональне використання таких територій породжує низку екологічних проблем, пов'язаних із як забрудненням, виснаженням та пошкодженням лікувальних та рекреаційних ресурсів, так і руйнуванням самих природних об'єктів. У підсумку, має місце скорочення туристичних прибуттів та зменшення дохідності туристичної діяльності.

Як було встановлено міжнародною групою вчених, результати досліджень якої було опубліковано у журналі «Nature Climate Change», туристична галузь спричиняє виділення 8% усіх парникових газів на планеті. Так, проаналізувавши дані про 160 країн у період з 2009 по 2013 рр., було зафіксовано зростання обсягів викидів із 3,9 до 4,5 гігатонн еквівалента вуглекислого газу (carbon-dioxide equivalent, CO₂-e). Серед причин – зростання доходів, завдяки чому люди дозволяють собі далекі поїздки, і, як наслідок, – «вуглецевий слід» продовжує збільшуватися. За оцінками вчених, до 2025 р. цей показник може зрости до 6,5 гігатонн. Найбільший внесок у зростаючий «вуглецевий слід» туризму належить США, причому в обох напрямках: американці багато подорожують, а самі Штати приваблюють туристів з інших країн. Серед «винуватців» небезпечних викидів опинилися також Китай, Німеччина та Індія [1].

Крім інтенсивного забруднення навколишнього середовища, негативний вплив на нього туристичної діяльності проявляється у порушенні природних зв'язків в екосистемах, нераціональному (у ряді випадків безконтрольному) використанні природних ресурсів, зростанню рівня шуму та вібрації, необґрунтованому збільшенні щільності населення у туристичних центрах, втраті традиційних видів діяльності та господарського устрою, зміні місцевої індивідуальності та цінностей [2, с. 26].

Встановлено, що негативний вплив туристичної галузі на навколишнє середовище у наш час найбільше відчувають на собі країни, які розвиваються, а особливо ті з них, які не володіють достатніми технічними та фінансовими можливостями для заповнення використаних туристами ресурсів та видалення вироблених ними побутових відходів. Такі відходи за своїм об'ємом набагато перевершують ті, що утворюються в ході повсякденної діяльності всього населення країни-об'єкта туристичної діяльності. Так, багато чудових куточків світу, із заповідними зонами включно, суттєво постраждали в результаті притоку туристів – любителів

природи, деякі інші – внаслідок будівництва об'єктів та розвитку інфраструктури туристичної галузі [2, с. 27].

Вважається, що проблеми захисту навколишнього середовища мають вирішуватись після економічних. Насправді ж збереження цілісності навколишнього середовища є найважливішою передумовою розвитку туризму, адже лише первозданна природа приваблює туристів та сприяє їхньому повноцінному відпочинку. Руїнування довкілля, разом з тим, призводить до зникнення в регіоні туризму як галузі економіки.

Аби зменшити негативний вплив та збільшити позитивний вплив туризму на навколишнє середовище, необхідним є управління розвитком туризму та чітке його планування. Для управління туристичними потоками з метою збереження екологічної рівноваги слід використовувати інструментарій візитного менеджменту. Візитний менеджмент контролює час поїздок (максимальну тривалість перебування, час відвідувань), види відвідувань (дозволені види спорту тощо), інтенсивність використання регіону (максимальна кількість відвідувачів), ін. та реалізується шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, інформування населення, підвищення вартості подорожей, ін.

Вирішити проблему, на наш погляд, можливо також за умови формування в туристів, місцевого населення та осіб, відповідальних за провадження туристичної діяльності, екологічного світогляду, адже для того, щоб туризм зберігся, завдання цілеспрямованого захисту навколишнього середовища мають стати важливішими за короточасні інтереси.

Ефективним напрямом подолання негативних наслідків взаємодії туризму з навколишнім середовищем є також розвиток екологічного туризму. На конференції COT на Канарських островах у 1991 р. вперше на рівні високих представників світового співтовариства було зазначено, що екологічний туризм не повинен обмежуватися певними специфічними експериментами, а має стати головним чинником розвитку галузі.

Екологічний туризм є формою активного відпочинку з екологічно значущим наповненням – особливий інтегруючий напрям рекреаційної діяльності людей, що будують свої взаємовідносини з природою та іншими людьми на основі взаємної вигоди, взаємоповаги та взаєморозуміння. Туристи отримують від такого спілкування з природою певний фізичний, психологічний, інтелектуальний та емоційний запас міцності та здоров'я, природа при цьому зазнає

мінімальних оборотних впливів і втрат, а місцеві мешканці отримують соціальні та економічні стимули до раціонального природокористування та збереження природи, а zarazom етнокультурного середовища, традиційного способу життя, культури та звичаїв [3].

Основними центрами розвитку екологічного туризму є охоронювані природні території – земельні ділянки з унікальними, еталонними або іншими цінними природними комплексами та об'єктами, що мають особливу екологічну, наукову, історичну, культурну та естетичну цінність. На території України діють 4 біосферних та 19 природних заповідників, понад 40 національних і 45 ландшафтних парків, 3000 пам'яток природи, 616 ботанічних садів, дендропарків та подібних об'єктів – усього до охоронюваних фондів належить понад 8000 територій, площа яких займає 6% від усієї території України. Відтак, розвиток екологічного туризму в Україні забезпечений потужним ресурсним потенціалом та має сприятливі перспективи для розвитку.

Таким чином, вирішення екологічних проблем туризму вимагає застосування комплексного підходу, що включає в себе сукупність різноманітних заходів, спрямованих на раціональне використання природних ресурсів та охорону навколишнього природного середовища. Для зменшення негативного впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище необхідними, на наш погляд, є:

- 1) реалізація державою політики візитного менеджменту;
- 2) формування у туристів, місцевого населення та осіб, дотичних до провадження туристичної діяльності, екологічного світогляду;
- 3) розвиток екологічного туризму. Останній здатний забезпечити не лише збереження недоторканості дикої природи та реальну фінансову підтримку охороні природи, але й збереження робочих місць та стабільно високих доходів населення.

Література:

1. Вчені виміряли, як туризм шкодить навколишньому середовищу. Помітно. URL: <https://platfor.ma/vcheni-vymiryaly-yak-turyzm-shkodyt-navkolyshnomu-seredovyshhu-pomitno>.
2. Юхновська Ю. О. Вплив розвитку туристичної галузі на навколишнє середовище. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2021. № 1–2 (3–4). С. 25–33.
3. Білецька Г. А. Розвиток екологічного туризму як шлях оптимізації рекреаційного використання території Національного природного парку «Подільські Товтри». *Екологічний вісник*. 2012. № 5. С. 33–34.